

MÜZİĞE GİRİŞ

DEĞERLER EĞİTİMİ MERKEZİ YAYINLARI
© Eserin Her Türlü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Değerler Eğitimi Merkezi Yayınlarına aittir.

ISBN: 975-6324-
Sertifika No:

Kitabın Adı
Müziğe Giriş

Kitabın Yazarı
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇAKIR

Yayın Koordinatörü
Mahmut ZENGİN

Editörler
Yrd. Doç. Dr. Necdet SUBAŞI
Prof. Dr. Yasin AKTAY
Prof. Dr. Burhanettin TATAR

Kapak Düzeni
Erhan AKÇAĞLU

Sayfa Düzeni
Utku SÖNMEZ

Redaksiyon
Saliha TÜRKSOY

Baskı-Cilt
Kahraman Ofset Ltd. Şti.

Dem Yayınları Ensar Neşriyat Tic. AŞ Organizasyonudur.

1. Basım
Şubat 2009

İsteme Adresi
Kızıtaşı Cad. No: 10 Fatih / İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 – 491 19 04 Faks: (0212) 491 19 30
www.ensarnesriyat.com.tr ensar@ensarnesriyat.com.tr

MÜZİĞE GİRİŞ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇAKIR

İstanbul 2009

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇAKIR

1966 yılında Samsun'un Terme ilçesinde doğdu. İlk tahsilini aynı ilçede, orta ve lise tahsilini ise Samsun İmam-Hatip Lisesinde tamamladı. 1984'te girdiği OMÜ İlahiyat Fakültesinden 1988'de mezun oldu. Bu arada, 1983'te girdiği Samsun Belediye Konservatuvarı Sanat Müziği Bölümünün dört yıllık eğitimini 1987'de tamamladı. Fakülteden mezun olduktan sonra üç yıl İzmir'de, bir yıl da Bafra'da öğretmenlik görevi yaptı. 1992'de OMÜ İlahiyat Fakültesi Türk Din Musikisi Anabilim Dalına Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1995'te İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Darb-ı Fetih Usulü ve Bu Usulde Bestelenmiş Eserlerin Araştırılması" konulu yüksek lisans çalışmasını, 1999'da da MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Alişah b. Hacı Büke (?-1500)'nin Mukaddimetü'l-Usul Adlı Eseri" konulu doktora çalışmasını bitirdi. Halen OMÜ İlahiyat Fakültesi Türk Din Musikisi Anabilim Dalında Yardımcı Doçent olarak öğretim üyeliğine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	1
Önsöz.....	3

Giriş	7
I. Müziğin Kökeni ve Tanımı.....	7
II. Müzikal Sesler ve Müzikle İlgili Kavramlar.....	13
III. Bir Müzik Eğitim Kurumu Olarak Meşk	25

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK MUSİKİSİ TARİHİ.....	31
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MUSİKİSİ FORMLARI VE FORMLARIN FONKSİYONELLİĞİ.....	59
I. Türk Musikisi Formları.....	59
A. Klasik Türk Musikisi Formları	62
a- Saz Eserleri	62
b- Sözlü Eserler	66

B. Türk Din Musikisi Formları.....	77
a- Câmî Musikisi Formları.....	78
b- Tasavvuf Musikisi Formları.....	102
C. Türk Halk Musikisi Formları.....	107
a- Usullü Formlar.....	108
b- Usulsüz Formlar.....	112
c- Usullü ve Usulsüz Formlar	115
II. Türk Musikisi Formlarının Fonksiyonelliği.....	118
Kaynakça.....	127
Tavsiye Okuma Listesi	131

Sunuş

YAŞADIĞIMIZ DÜNYA tam bir bilgi patlamasının yaşandığı bir dünya. Bilginin aşırı bir artışı ve çoğalması söz konusu ama garip bir biçimde bu bilgi artışı insanları daha bilgili kılmıyor. Aşırı bilgi, bilgilendirici fonksiyonunu neredeyse yitirmiş çünkü bu bilgi çokluğu sağlıklı bir zihnin işleyişini neredeyse felç ediyor. Bilginin geleneksel formları değişmiş, bilginin yeni biçimleri, bütünsellik algımızı parçalıyor, yoğun bilgi bombardımanı arasında yolumuzu kaybetme çelişmesini yaşıyoruz.

Bilgi çağı da denilen bu zamanda uzmanlaşma alabildiğine ileri boyutlara varmış ama bu uzmanlaşmanın bir aşamasında bilgi alanları birbirine alabildiğine yabancılaşmıştır. İnsanlar kendi uzman oldukları alanın dışındaki alanlara yabancılaştıkça tabi oldukları bilim disiplinleri yüzünden kendi alanlarının hakkını vermekten de uzaklaşıyorlar. Bu disiplinler altında bilim "gerçek hakkında bir bilgi" olmaktan ziyade giderek "bilgi hakkında bir bilgi" olmaya doğru yol alan bir "kopuş" durumunu yaşamak zorunda kalmaktadır.

Bu kopuş sadece bilgi ile bilginin nesnesi olan gerçek arasında değil, aynı zamanda sıradan insan ile akademik dünya, farklı disiplinler ve yine bu disiplinlerin kendi iç hiyerarşisi arasında, daha da ilginç bu disiplinler ile Türkiye arasında yaşanmaktadır.

Oldukça giriftleşmiş bir dünyayı, dünyanın içindkilerle ve dışındkilerle birlikte kavramanın imkânları azalıyor; çünkü

bilginin ve bilmenin sınırları genişliyor. Yeni bir dünyada, çoğalan ve her biri farklı bir disiplin içinde şekillenen yüzlerce deneyimden beslenen bilgi formları modern insanın bilgiyle kurmak istediği temas noktalarını daraltıyor. Bilgi hiyerarşisi yeniden şekilleniyor, bu nedenle bilginin her bir türüne nüfuz etme konusundaki geleneksel ilgilerin takviye edilmesi gerekiyor.

Bu mülahazalardan hareketle Değerler Eğitim Merkezi, tüm bu kopuşları bir nebze telafi edebilmek amacıyla "*bilim disiplinlerine giriş*" türünden yeni bir dizi başlatıyor. Edebiyattan iletişime, dinden felsefeye kadar pek çok alanda, birer ön okuma programı da sayılabilecek bu küçük kitaplar dizisiyle genel okuyucunun akademi dünyasının bilgisiyle buluşması amaçlanıyor. Herhangi bir bilimsel bilgi ya da disiplinle uzmanlık düzeyinde temas kurmamış bir ilgi dünyasını beslemek amacıyla tasarlanan seride belli başlı alanlara ilişkin bir mukaddime ihtiyacının karşılanması hedefleniyor. Bu çerçevede özellikle sosyal bilimler alanından din bilimleri alanına, kendi içinde pek çok kompartımana bölünmüş modern bilgi envanterinin hâkim temel unsurları üzerinde hazırlık düzeyinde bir giriş denemesi sayılabilecek bu çalışmaların okuma programlarına belli bir düzen ve derinlik katması umulmaktadır.

Temel disiplinlere giriş niteliğindeki bu kitapların her biri, sahasının uzmanlarınca yazılmış ve her bir disiplinin gelişim tarihi, iç çeşitlenişi, ayrımlaşması ve özellikle Türkiye'deki tarihi ile birlikte bu disiplin hakkında daha kapsamlı bir okuma listesini içermektedir.

Türkiye'deki bilgi birikiminin kendi bütünlüğünü temin etme, akademi ve halk arasındaki ilişkiyi sağlıklı bir biçimde tesis etme, bilimlerin birbirleriyle daha kolay temaslarını sağlama ve bütün bu bilimlerin Türkiye ile ilgilerini bütünsel bir çerçevede yeniden gözden geçirme noktasında faydalı olmasını umuyoruz.

Değerler Eğitimi Merkezi / Mayıs 2008

Önsöz

İNSANIN SANATA KARŞI İLGİSİ, doğuştan getirmiş olduğu bir özelliktir. Bu ilgi her insanda farklı tiplerde ortaya çıkar. Kimi kendi kendine oyuncaklarını üretir, kimi el işerinde mahirleşir, kimi temiz ve düzenli bir çevre oluşturur, kimi resim yapar, kimi de icra edilen bir müzik karşısında farklı duygular yaşar veya müziğe karşı değişik davranışlar sergiler. Bütün bu davranışlar, insanla estetik olan arasındaki bilinçli veya bilinçsiz etkileşimden kaynaklanmaktadır.

İnsanın sanatla ilgisi doğuştan olduğuna göre sanatın uygulamasının teorisinden önce oluştuğunu, oluşan teorilerin de uygulamayı göz önüne alarak kaleme alındığını söyleyebiliriz. Müzik açısından baktığımızda durum böyle olmalıdır. Bu anlamda, müzikle ilgili yazılan her şey uygulamadan sonradır. Mesela, insan yapmış olduğu bir müziği ancak yapılışından sonra notaya almış ve nota yazısı müziğin gelişimine ve ihtiyacına bağlı olarak sürekli geliştirmiştir. Esasen müzik teorisi, müzik tarihi vs. müziğin oluşumunu takip etmişlerdir.

Diğer sanat dallarında olduğu gibi müzik alanında yazmak, üretilen müziği tarif etme, onu anlaşılır hâle getirme veya müziğe korkuyla bakan insanları ona yaklaştırmaya ve onu sevdirmeye açısından önemli olduğu kadar, onun bilgisinin başka nesillere aktarımının sağlanması açısından da büyük değer ifade etmektedir. Bu ihtiyaca dayalı olarak değişik milletlerin geçmişten günümüze bu alanda çok sayıda eser kaleme aldıklarına şahit olmaktayız.

Türk musikisi tarihinde, müzikle ilgili değişik isimlerde çok sayıda eserin kaleme alındığını görmekteyiz. Bunlardan başında Safiyyüddîn Urmevî'nin *Risâletü'ş-Şerefiyye*'sive *Kitâbü'l-Edvâr*'ı gelmektedir. Kindî, Farabî ve İbn Sinâ'nın eserlerinin de kaynaklık ettiği bu eserler daha sonraki çağlar için temel kaynak görevi görmüş ve bunlardan sonra değişik isimlerde eserler meydana getirilmeye devam edilmiştir.

Genel olarak Türk musikisi eserleri, ilk dönemlerde *Kitâbü'l-Edvâr*, *Risâle-i Edvâr*, *Kitâb-ı İlmî'l-Mûsikî*, *Makâsdü'l-Elhân* gibi doğrudan müzikle ilgisi olan kavramlarla isimlendirilmekle birlikte *Risâletü'l-Fetiyye*, *Fevâid-i Aşere*, *Tedkîk ü Tahkîk* gibi müzikle ilgisi olmayan kavramlarla da isimlendirildiklerine şahit olmaktayız. Ayrıca bir külliyat veya ansiklopedi içerisinde bir bölümün müziğe ayrıldığı eserlere de rastlamak mümkündür.

“Risale” kelimesiyle başlayan müzik yazılarının bir kısmı tamamen bir kitap niteliğindeki bazıları ise bir makale boyutundan öteye gitmemektedir. Bu anlamda bu tür isimdeki çalışmaların içeriği görülerek onun hangi kapsamda bir çalışma olduğuna karar verilebilir.

Hangi isimle yazılmış olursa olsunlar yukarıda söz konusu edilen eserlerin içeriğinde genellikle müziğin tanımı, müzikte

kullanılabilecek seslerin özellikleri, makamsal dizileri meydana getiren dörtlü ve beşliler, diziler, ses sistemi, perdelerin elde edilmiş yöntemleri ve perdelerin aldığı isimler, bazı sazların yapıları, perdeleri ve akort şekilleri, usuller ve usulleri meydana getiren ikai unsurlar, dizilerin göçürülmesi, makamların zamanlarla ilişkisi gibi konular yer almaktadır.

Musiki tarihimizde "müziğe giriş" anlamı taşıyabilecek Alişir Nevâî'nin Alişah b. Hacı Büke'ye yazdırmış olduğu "Mukaddimetü'l-Usul" dür. Alişah'ın kendisinin yazmış olduğu ve henüz günümüzde örneğinin varlığı tespit edilememiş olan *Aslû'l-Vusul* veya *Usulü'l-Vusul* adlı eserinin anlaşıldığı kadarıyla bu eserlerin özeti mahiyetindedir. Bu eser de yukarıda içeriklerini saydığımız eserlerle benzerlik arz etmektedir.

Bilindiği gibi müziği, teknik ve akademik açıdan ele alıp değerlendiren, hatta daha ileri seviyede müziğin konularını bilimsel düzeyde tartışan muhtevadaki eserler, ancak müziğin teknik ve teorik bilgisini haiz muhataplar tarafından anlaşılabilir. Bu nedenle bu tür eserler, müziğe meraklı olup kendi kültürünün müziğini anlayabilmeyi arzulayan amatör kişilere hitap etmekten oldukça uzak görünmektedirler. Bu nedenle biz hem müziğe meraklı olup müzikle ilgili temel bilgiler edinmek isteyen söz konusu kişilerin ihtiyacını karşılama yönelik olarak hem de müzik bilen kişilere hitap edebilecek mahiyetteki çalışmamızı "Müziğe Giriş" adlı altında okurlarımıza sunmayı amaçladık. Bunu yaparken de ayrıntıya boğmamak için çalışmamızda müzikal işaretlere, notalara vs. yer vermemeyi uygun gördük. Ancak bütün gayretlerimize rağmen gözden kaçan kimi eksiklik ve yanlışlıkların olabileceği de muhtemeldir. Bu nedenle okuyucularımızın eleştirisi ve önerileri, bu eksik ve

yanlışlıkların giderilmesi ve bu çalışmanın daha güzel bir hâle getirilmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmamızın başlangıcından sonuna kadar fikr desteklerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Yılmaz Can'a, tashih ve düzenleme konularında bana değerli zamanlarını ayıran sevgili arkadaşım Prof. Dr. Burhanettin Tatar ve Yrd.Doç. Dr. Recep Gün'e teşekkürlerimi sunarım.